Jonas Balčiūnas, Bronius Dakanis, Algimantas Merkevičius, Gintautas Zabiela

1987 M. ŽVALGYTI PAMINKLAI

1987 m. MMT archeologijos paminklų sąrašui patikslinti organizavo trumpas išvykas į kelioliką respublikos rajonų.

Anykščių rajone surasti dar 4 kapinynai. Bičionių kapinynas yra 0,15 km į P nuo Bičionių kaimo kapinių, nedidelėje kalvelėje. Čia rasti XV a. ietigalis, peilis ir diržo sagtis, saugomi Utenos kraštotyros muziejuje. Ten pat pateko ir geležinis lazdelinis smeigtukas , rastas Kriokšlio kapinyne (ar suardytų pilkapių vietoje), esančiame 0,7 km į PR nuo piliakalnio 0,1 km į R nuo Rubikių ežero R kranto. Kurklių kapinynas yra 1,93 km į Š nuo Kurklių bažnyčios bei 0,6 km į Š nuo Judinio upelio dešiniojo kranto. Karjeras apardė kapinyno pakraštį, iš kapų į Utenos kraštotyros muziejų pateko 2 XVII a. pirmosios pusės monetos, žiedas. Trumbatiškio kapinynas yra 0,15 km į R nuo kelio Leliūnai-Debeikiai ir 0,35 km į ŠV nuo Kilėvos kaimo kapinių, nežymioje kalvelėje. Čia rasta archeologinių dirbinių, kurie dingo karo metu. Utenos kraštotyros muziejuje saugomas geležinis ietigalis iš Trumbatiškio.

Joniškio, Kelmės, Kretingos, Klaipėdos, Skuodo, Šiaulių, Šilutės ir Telšių rajonuose tikrinta Respublikinio žemėtvarkos projektavimo instituto darbas išimant archeologijos paminklus iš ūkių naudmenų, pažymint juos kartografinėje medžiagoje ir statant riboženklius, nustatinėtos apsaugos zonos, ieškota naujų paminklų.

Dimgailių kapinyne (Kelmės raj.) rasta pusapvalio skersinio pjūvio apyrankė. Apie 0,15 km į PV nuo kapinyno ir 0,1 km į ŠR nuo kaimo kapinių, Ramočios dešiniajame krante, iš PR, P ir V juosiamoje aukštesnių laukų, aptikta senovės gyvenvietė. Arimo

ir kultūrinio sluoksnio su apdegusiais akmenimis ir tinku storis - iki 0,8 m.

Klaipėdos raj. Kalno Grikštų senovės gyvenvietė (1974 ir 1978 m. ją žvalgė I. Jablonskis, karjero R pakraštyje jis aptiko židinio liekanas, tinko, lipdytos keramikos lygiu ir "šiurkščiu-grublėtu" paviršiumi) yra 1,3 km į V-PV nuo Kačaičių piliakalnio ir 0,2 km į PV nuo Minijos ir Kartenalės santakos. Tai aukštesnės smėlingos kalvelės kyšulys į Minijos slėnį, apsodintas pušimis. Nustatytas 130x150 m gyvenvietės plotas, kurio Š-ŠV pakraštyje pastebėti kultūrinio sluoksnio pėdsakai. Švelsėnų kaime 1973 m. I. Jablonskio surasta senovės gyvenvietė yra 0,25 km į R nuo Minijos kairiojo kranto, į P nuo kaimo Marų kapelių, abipus kelio į Utnius, smėlingoje Minijos terasoje, daug aukštesnių laukų šlaito papėdėje. Po 40 cm storo dirvožemiu išliko 10 cm storio tamsiai pilkas kultūrinis sluoksnis su anglikais, apdegusiais akmenimis, rasta puodo plonasienė šukė.

Kretingos rajono Auksūdžio kaimo Pilalės Š ariamoje dalyje pastebėtos tamsesnės dėmės, aptikti 3 VII-XI a. įmoviniai ietigaliai su karklo lapo formos plunksna. Išaiškinta, kad antras Imbarės akmuo su dubenėliais buvo 1,2 km į Š-ŠR nuo piliakalnio, 0,75 km į R nuo Salanto ir Alkupio santakos, nusausintos nedidelės pelkės V-PV pakrantėje, vos žymioje aukštumėlėje. Jis prieš 7-8 metus, melioruojant laukus, nuvilktas 0,4 km į R-PR, į J. Baltaro sodybą. Akmuo rusvo stambiagrūdžio granito, 105x170x185 cm dydžio. Jo didesniąją netaisyklingo trikampio formos plokštumą dengia 55 vos žymūs dubenėliai. Dubenėlių galėjo būti ir daugiau (dalis plokštumos nuskelta). Kitoje akmens pusėje yra natūralus 30 cm ilgio, 10 cm pločio ir 30 cm gylio plyšys.

T. Daugirdo 1885 ir 1886 m. tyrinėtas Imbarės kapinynas yra 0,35 km į PR nuo Imbarės piliakalnio bei 0,35 km į R nuo Salanto upės kairiojo kranto, ariamas.

Senovės gyvenvietės aptiktos į PR nuo Kačaičių ir į P nuo Nausodžio piliakalnių.

Ubiškės kapinynas (Telšių raj.) yra 0,47 km į V nuo bažnyčios, veikiančių kapinių ŠV dalyje, smėlingoje kalvelėje. 1982 m. iš jo per A. Lovčiką į Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejų ir į Ubiškės mokyklą pateko XV a. plokštelinių skardinių segių.

Kaišiadorių rajono Kalvių antras pilkapynas 1986 m., iškirtus mišką, suartas. Pilkapyno teritorijoje rastas žalsvo akmens kirvelis su skyle kotui ir žiesto puodo viršutinės dalies šukė. Trijuose pilkapiuose pastebėta sudegintų mirusiųjų kaulų. Į PR nuo Rokiškės piliakalnio esančioje kalvoje, iš kurios kasamas smėlis, duobės šlaite žymu tamsesnės dėmės - židinių ar kapų duobės, mėtosi žmonių kaulai.

Kupiškio rajone į Š nuo Stirniškių piliakalnio, Lėvens slėnyje, aptikta apie 1 ha ploto senovės gyvenvietė, rastas iki 0,9 m storio kultūrinis sluoksnis.

Molėtų rajone rasti trys XV a. kapinynai: 1. Burnėnų kapinynas yra į R nuo kelio Žydavainiai-Mečionys, kalvelėje, ant kurios dabar stovi sodyba, rasti pentinai bei durtuvas (neišliko). 2. Šakių kapinynas yra šalia kaimo kapinių (iš jo į Utenos kraštotyros muziejų pateko 2 kirviai, ietigalis, žiestų puodų šukių). 3. Žvangučių kapinynas yra į V nuo kelio Želva-Giedraičiai bei 0,4 km į P nuo Šilūpienių kaimo kapinių (į Giedraičių vidurinę mokyklą pateko skardinė apskrita segė, pasaginė segė bei trys žvangučiai).

Molavėnų piliakalnis (Raseinių raj.) yra 0,4 km į ŠR nuo pirmo Molavėnų piliakalnio, Šešuvio ir Jaujupio santakoje. Aikštelė netaisyklingo keturkampio formos, pailga ŠV-PR kryptimi, 76x35 m dydžio. R pusėje nuo likusios aukštumos ji atskirta net 4 pylimais ir prie jų iškastais 4 grioviais. Pylimas aikštelės R pakraštyje yra 2,5 m aukščio nuo jos, o kiti pylimai 0,4, 0,7, 0,7 m aukščio, grioviai - iki 1,2 m gylio. Piliakalnio šlaitai statūs, iki 10 m aukš-

čio. PV šlaite, 5 m žemiau aikštelės, iškastas 20 m ilgio bei 1 m pločio griovys, už kurio supiltas 0,3 m aukščio nuo griovio pylimas. Piliakalnį surado mokytojas A. Girčys.

Šakių rajone, Slavikuose, 0,9 km į ŠV nuo bažnyčios, 0,35 km į PR nuo Šešupės ir Dervos santakos ir apie 0,1 km į Š-ŠV nuo kapinyno, smėlingame kyšulyje, tarp Velnupio ir Raguvos aptikta senovės gyvenvietė. Š išartame jos pakraštyje rasta apdegusių akmenų, kruopėtos ir lygiu paviršiumi keramikos.

Į P-PV nuo Žydkapiu vadinamo Sudargo piliakalnio pastebėta senovės gyvenvietė.

Šalčininkų rajone (Pabarės apyl.) žvalgytas Žygmantiškių kaimo pilkapinynas. Jis yra 2,9 km į ŠV nuo kaimo, 2,85 km į R nuo kelio Vilnius-Gardinas ir 2,5 km į Š nuo Šalčios deš. kranto, Puščios miške ties kvartalų Nr. 19 ir 20 riba. Pilkapių 20, sampilai 10-12 m skersmens ir 0,3-0,6 m aukščio su grioviais prie pagrindo, greta vienas kito. Du pilkapiai labai apardyti tiesiant kvartalinę liniją. Pilkapius 1986 m. aptiko archeologas V. Šiménas.

Šiaulių rajone pastoviai ariamame Račių kapinyne rasti 2 III-IV a. kiauraraščiai kabučiai.

Šilalės rajono Balsių pilkapiai yra 0,2 km į V nuo Ašučio dešiniojo kranto, 0,08 km į Š nuo kelių į Šilalę, Laukuvą ir Kražius sankryžos, kaimo kapinėse. Pilkapių 9-10. Jie 0,3-0,4 m aukščio ir 5-6 m skersmens (vienas - 7 m pločio ir 10 m ilgio). Keberkščių kapinynas yra 0,95 km į P nuo Jūros ir Ilgoties santakos, 0,75 km į P-PV nuo Jūros kairiojo kranto ir 0,17 km į P nuo kaimo kapinių, vos žymioje kalvelėje. Jis apima apie 70x80 m plotą, kurio ŠV dalyje smėlio duobėje rastas plačiaašmenis pentinis kirvis ir įmovinis ietigalis, o arimevėl tokie pat kirvis ir ietigalis bei kaplys (?), patekę į Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejų. Pilkapyną ir kapinyną išaiškino kraštotyrininkas V. Statkevičius. Padievaičio kapinynas yra 0,2 km į PR nuo Jūros kairiojo kranto ir 0,05 km į V-PV

nuo kelio Kvėdarna-Pajūris ir tiek pat į P nuo Padievaičio senovės gyvenvietės, apima apie 100x 200 m Š-P kryptimi pailgą plotą - dominuojančios kalvos viršūnę, jos P šlaitą ir papėdėje esančią žemesnę kalvelę. Kalvelėje rasta masyvi storagalė apyrankė (perduota Vilniaus universiteto etnografinei ekspedicijai) ir dviašmenis kalavijas. Išvykos metu ariamoje kalvoje surinkti VII-XIII a. radiniai: įmovinis kirvis ir ietigalis, molinio verpstuko fragmentas, kryžinio smeigtuko galvutės dalis, "T" formos apgalvio plokštelė, įgniaužta ties viduriu apgalvio pakaušio plokštelė ir kt. (radiniai pas V. Statkevičių Šilalėje). Ežervyčio pelkėje buvusi Padievaičio kūlgrinda dviejuose vietose skersai ir beveik išilgai perkasta tvenkinio griovių yra 1,3 km į PR nuo Dievyčio ežero ir 1,2 km į Š nuo Pakėvės kalno Dargaliuose. Tarp kūlgrindos perkasimų yra apie 40 m. Ji yra 30-40 cm gylyje nuo tvenkinio dugno, 4-5 m pločio ir 0,5 m storio, sukrauta iš 10-20 cm skersmens akmenų. Dabar kūlgrinda apsemta vandeniu ir yra apie 0,5 m gylyje.

Šereiklaukio (Šilutės raj.) Milžinkapis yra 0,4 km į Š nuo kaimo kapinių ir 0,12 km į PV nuo kelio Bitėnai-Vilkiškiai. 1986 m. kapinyno teritorijoje archeologas V. Šiménas rado įvijinę apyrankę, geležinę ovalo formos sagtį ir žirgo dantį.

Vilkaviškio raj. nustatyta, kad Kunigiškių (Pajevonio) piliakalnį senovės gyvenvietė juosia iš visų pusių 0,1-0,3 km pločiu. Apie 0,5 km į ŠV nuo piliakalnio aptikta kita senovės gyvenvietė.

Zokorių piliakalnis (Zarasų raj.) yra 0,9 km į Š nuo plento Utena-Zarasai, Antalieptės marių P krante. Tai apie 11 m aukščio kalva. Aikštelė beveik apvali, 70x65 m dydžio, su kultūriniu sluoksniu. Šlaitai viršuje kiek statesni. R ir PV šlaituose, 2-4 m žemiau aikštelės iškasti 4 m pločio grioviai ir supilti 20 m ilgio pylimai iki 0,3 m aukščio (Paminklą nurodė archeologas V. Šiménas).

Verslavos pilkapynas (Zarasų raj.) yra 0,2 km į P nuo Šventosios kairiojo kranto, priešais piliakalnį.

Išliko 12 sampilų 4-7 m skersmens ir 0,3 m aukščio, apjuostų akmenų vainikais. Jie smarkiai apardyti.

Daug paminklų, nepaisant to, kad jie pažymėti ūkių planuose, naikinami. Pavyzdžiui, Brukų, Dimgailių, Junkilų ir Kuršukų kapinynai buvo ariami, o Paklibakių - melioracijos metu lygintas ir suartas. Tauzų kapinynas (Skuodo raj.), matyt, sunaikintas rekultivuojant karjerą ir ariant. Nustatyta, kad dalį paminklų Respublikinis žemėtvarkos projektavimo institutas planuose ir vietoje pažymėjo ne taip, kaip nurodė MMT archeologai. Pavyzdžiui, Kretingos ir kituose rajonuose į paminklo teritoriją neįjungtos piliakalnių senovės gyvenvietės, kai kurių kapinynų teritorijos nustatytos per mažos (Kretingos raj. Egliškių ir Kašučių kapinynai) ir panašiai.

Jonas Balčiūnas, Bronius Dakanis, Gintautas Zabiela

VILNIAUS MIESTO IR RAJONO ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ ŽVALGYMAS 1987 M.

MMT ekspedicija aplankė 28 Vilniaus miesto ir 107 - rajono paminklus, įrašytus į kultūros paminklų sąrašą, patikslino daugelio paminklų situaciją, lokalizavo buvusių Pakraugių ir Punžonių (Varapniškių) pilkapių vietas. Į P ir PV nuo Buivydų, į ŠR, Š ir PV nuo Maišiagalos, į P-PV nuo Naujosios Rėvos, į P ir PV nuo Papiškių ir į PR nuo Sužionių piliakalnių aptiktos senovės gyvenvietės.

Į archeologijos paminklų sąrašą siūloma įrašyti 16 objektų, iš kurių 12 pilkapynų arba pavienių pilkapių, Pasienių kaimo akmens amžiaus gyvenvietė ir Medininkų senamiesčio kultūrinis sluoksnis.

Dusinėnų pilkapiai II (apie 50) yra 1,1 km į ŠR nuo kaimo ir 0,35 km į V nuo Dusinėnų pilkapių I miške. Sampilai 8-10 m skersmens ir nuo 0,3 m iki 1 m aukščio, su grioviais ir pailgomis duobėmis prie pagrindo, dalis apardyti.